

پژوهش‌ها در معماری اسلامی ۲۸

شماره شایا: X - ۹۸۰ - ۳۳۸۲

فصلنامه علمی

قطب علمی معماری اسلامی

سال هشتم - شماره سوم - پاییز ۱۳۹۹

تحلیلی میان‌رشته‌ای بر تعارضات معماری مسکن آپارتمانی با سبک زندگی اسلامی با
استناد به آموزه‌های نقلی اسلام

محمدمنان رئیسی

تجلی مفهوم آب از باغ بهشتی قرآن در باغ ایرانی

آریتا بلالی اسکویی / فرناز نظرزاده عنصرودی / ائلناز نظرزاده عنصرودی

بازشناسی نقش ایده و کانسپت در فرآیند شناخت و آفرینش در معماری با تکیه بر علل
اربعه

نسیم اشرافی / غزال صفدریان

پیشنهاد راهکارهایی برای اثربخشی «آموزه‌های اسلامی بر دروس رشته معماری» نمونه
موردی: دروس مقدمات طراحی معماری بر اساس چهار رویکرد مصوب شورای تحول
شورای عالی انقلاب فرهنگی (اسلامی‌سازی، بومی‌سازی، کارآمدی و روزآمدی)

سلمان نقره‌کار / صدیقه معین‌مهر

سنجش و تحلیل فضایی هویت شهری در مقیاس نواحی شهر جدید هشتگرد

احمد خلیلی / مصطفی دهقانی

بازنگری در نسبت رفتار اجتماعی و فضای شهری در تعلیمات اسلامی مفهوم مخاطب
ایده‌آل طراحی شهری و قلمرو وی در خلال متون اصیل سنت اسلامی

مسعود ناری‌قمی

ابعاد بنیادین تمدن نوین اسلامی در تدوین مستندات توسعه کشور با تأکید بر سند
آمایش سرزمین (آمایش بنیادین)

علیرضا عندلیب / اکبر کاظم‌زاده

مدیر مسئول: معاونت پژوهشی دانشگاه علم و صنعت ایران

سرمدبیر: دکتر محسن فیضی

مدیر داخلی: دکتر فاطمه مهدیزاده سراج

ویراستار ادبی فارسی: سارا متولی

کارشناس مجله: امیرحسین یوسفی - زهراکاشانی دوست - فاطمه زارع

ویراستار انگلیسی: محمد رضا عطایی همدانی

هیأت تحریریه:

دکتر سید غلامرضا اسلامی: دانشیار دانشگاه تهران

دکتر حسن بلخاری: استاد دانشگاه تهران

دکتر مصطفی بهزادفر: استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمد رضا پور جعفر: استاد دانشگاه تربیت مدرس

دکتر مهدی حمزه نژاد: استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر اسماعیل شیعه: استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر منوچهر طیبیان: استاد دانشگاه تهران

دکتر حمید ماجدی: استاد واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر اصغر محمد مرادی: استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر غلامحسین معماریان: استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر فاطمه مهدیزاده سراج: استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

مهندس عبدالحمید نقره کار: دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمد تقی زاده: استادیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر علی یاران: استاد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

طراح جلد و صفحه آرا: امیرحسین یوسفی

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

نشریه پژوهش‌های معماری اسلامی بر اساس مجوز کمیسیون نشریات وزارت علوم تحقیقات و فناوری به شماره ۱۳۷۲۰۶/۱۸/۳ مورخ ۹۳/۷/۲۸ از شماره نخست دارای اعتبار علمی پژوهشی می باشد.

این مجله در پایگاه‌های (SID) و (ISC) نمایه می شود.

مقالات مندرج در این مجله، الزاماً بیانگر نقطه نظرات «پژوهش‌های معماری اسلامی» و «قطب علمی معماری اسلامی» نمی باشد و نویسندگان محترم، مسئول مقالات خود هستند.

نشانی دفتر مجله: دانشگاه علم و صنعت ایران / قطب علمی معماری اسلامی / کد پستی ۱۶۸۴۶۱۳۱۱۴ / **تلفن مستقیم:** ۰۲۱-۷۷۴۹۱۲۴۳

نشانی راینامه: jria@iust.ac.ir / **نشانی وب:** <http://iust.ac.ir/jria>

پیشنهاد راهکارهایی برای اثربخشی «آموزه‌های اسلامی بر دروس رشته معماری» نمونه موردی: دروس مقدمات طراحی معماری بر اساس چهار رویکرد مصوب شورای تحول شورای عالی انقلاب فرهنگی (اسلامی‌سازی، بومی‌سازی، کارآمدی و روزآمدی)

سلمان نقره‌کار

استادیار معماری و عضو هیئت علمی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

صدیقه معین‌مهر*

استادیار معماری و عضو هیئت علمی، دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب (نویسنده‌ی مسئول).

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۹/۰۵/۲۴

تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۰۵/۲۰

چکیده:

بازنگری و تحول در آموزش معماری، اول، به‌صورت دوره‌ای، و دوم، در شرایط کنونی کشور، یک ضرورت می‌باشد؛ چراکه برنامه و سرفصل رشته کنونی، در دو بخش نقص دارد. در «عرصه نظری»، تأثیر «آموزه‌های اسلامی» بر مبانی آموزش کمرنگ بوده؛ و برنامه نیز پس از تدوین اولیه، متناسب با «نیازهای بومی کشور» بصورت پویا و هوشمند، مورد بازنگری، تغییر و اصلاح قرار نگرفته است. یعنی نه با آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب، و نه با واقعیت‌های کشور و نیازهای مردم، هم‌آهنگ نیست. در «عرصه عملی»، سازوکار اجرای آموزش معماری، یک سامانه هدفمند نمی‌باشد؛ و به‌صورت یک کل یکپارچه در راستای پرورش همه‌جانبه معماران شایسته عمل نمی‌کند. نتیجه آنکه فارغ‌التحصیلان این رشته پس از طی دوره آموزشی، نه به رشد متعادل قوای فردی انسانی می‌رسند (حُسن فاعلی)؛ و نه از کارایی حرفه‌ای معمارانه لازم برای برآوردن نیازهای جامعه برخوردارند (حُسن فعلی). سطح پایین کیفیت معماری امروز کشور، چه از جنبه علمی و فنی و چه از بُعد هنری و چه برخورداری آثار از اصالت و هویت‌های خودی، شاهدی بر این مدعاست. حل این مشکل، نیازمند تأمل و بازنگری در برنامه و سرفصل رشته معماری است. در همین راستا «شورای تحول علوم انسانی و هنر» چهار رویکرد «روزآمدی، بومی‌سازی، کارآمدی و اسلامی‌سازی» را به‌عنوان مبنای بازنگری و تحول به وزارت علوم ابلاغ کرد؛ و مقرر شد برنامه و سرفصل رشته معماری مبتنی بر این رویکردها بازنگری شود. هدف تحقیق پیش‌رو، جستجوی راهکارهای عملی برای اثربخشی این چهار رویکرد بر آموزش معماری است. پرسش تحقیق آن است که چه راهکارهایی برای نیل به این هدف وجود دارد؟ به‌همین منظور با انتخاب دروس مقدمات طراحی معماری، و با روش تحقیق ترکیبی استدلال منطقی و موردپژوهی تمرین‌هایی طراحی گردید؛ و تلاش شد از جامعیت نسبی برخوردار باشند؛ سپس با مشارکت دانشجویان اجرا شد و با تکنیک «تحلیل محتوای» آثار، پاسخ پرسش مکشوف گردید. نمونه‌های بررسی شده، از میان سه گروه از دانشجویان درس مقدمات طراحی معماری ۱، ۲، و ۳ در دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی (ره) است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تحول اساسی برای نیل به هدف مذکور باید در سه رکن اصلی درس یعنی «هدف، محتوا و روش تدریس» ایجاد شود. بر این اساس با طراحی «تمرین‌های غنی‌سازی شده» می‌توان ضمن رشد سه مهارت «درک، خلق و بیان معماری» در دانشجو (حُسن فاعلی) زمینه جهت‌گیری این مهارت‌ها در راستای چهار رویکرد یادشده را فراهم نمود؛ و مهندسانی «روزآمد و کارآمد» و اهل خدمت به مردم برای «ایران اسلامی» تربیت کرد (حُسن فعلی).

واژه‌های کلیدی: آموزش معماری، بومی‌سازی، اسلامی‌سازی، کارآمدی، روزآمدی، تمرین‌های غنی‌سازی شده.

۱. مقدمه

دوران نوین در جهان آنچنان با شتاب به سمت پیشرفت، تغییر و تحول در عرصه‌های گوناگون در حرکت است که زندگی انسان‌ها و مناسبات بین آنها را به طور عمیق تحت تأثیر قرار داده است. یکی از بنیادی‌ترین اقدامات دولت‌های جهان در همگامی با پیشرفت و توسعه جهانی تغییر نگرش به آموزش کشور در سطوح متفاوت و تربیت نسلی جدید و نواندیش برای جامعه است. امروزه تربیت نیروی انسانی توانمند و موثر با ویژگی‌ها، بافت خاص فرهنگی و اجتماعی و هنجارها و ارزش‌های حاکم بر هر جامعه‌ای از زیرساخت‌های مهم توسعه و پیشرفت محسوب می‌شود. نظام آموزش کشور ما نیز برای هماهنگی با این دگرگونی‌ها و مواجهه با چالش‌های برآمده از آنها نیازمند نوآوری، تغییر و تحول است (بذرافشان و همکاران ۱۳۹۴).

نهاد آموزش و پرورش به‌عنوان یک نهاد مدرن در عصر مدرنیسم و در پاسخ به نیازهای جامعه صنعتی متولد و با کمترین تغییراتی به جوامع دیگر از جمله کشور ایران منتقل شد. اکنون که بیش از یک قرن از چرخه عمر سازمانی آن در داخل کشور می‌گذرد؛ این سیستم آموزشی علاوه بر آنکه در مواجهه با چالش‌ها و تنگناهای دنیای فرامدرن موفق نبوده؛ با نیازها و الزامات بومی و محیطی و در برخی موارد هویت دینی، هنوز انطباقی بایسته و تحولات برجسته‌ای در سازوکارهای اجرایی و عملیاتی آن صورت نگرفته است (گودرزی و همکاران ۱۳۹۶، ۷۴). همچنین بر اساس متن سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، عرصه تعلیم و تربیت از مهمترین زیرساخت‌های تعالی همه‌جانبه کشور و ابزار جدی برای ارتقای سرمایه انسانی شایسته کشور، در عرصه‌های مختلف است و تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران مانند احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیشرو در میان ملت‌ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان درگرو تربیت انسان‌های عالم، متقی، اخلاقی و تحول‌آفرین است. اما با این وجود، آموزش و پرورش هنوز با چالش‌های جدی روبه‌رو است و برون‌داد آن پاسخگوی تحولات محیطی و نیازهای جامعه نیست. از این رو تأکیدات حکیمانه رهبر

فرزانه انقلاب اسلامی مبنی بر ضرورت تحول بنیادی در آموزش و پرورش با تکیه بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی ایرانی و تدوین الگوی اسلامی ایرانی برای تحول و پرهیز از الگوهای وارداتی، کهنه و تقلیدی محض، چراغ راه برون‌رفت از چالش‌های نظام آموزشی کشور است (شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۸۶). فلسفه آموزش و پرورش باید مبتنی بر آموزه‌های اسلامی باشد. در مبانی اسلامی، هدف حیات انسان، رسیدن به درجات کمال است. تفکر اسلامی و فهم درست از مبانی اسلامی، سبب شناخت انسان از موقعیت خود شده و مشخص خواهد کرد که برای رسیدن به اهداف خود در کجای راه است؛ همچنین قدرت تحلیل برای حوادث می‌یابد و وظیفه خودش را در هر شرایطی تشخیص می‌دهد (درونه و رضایی ۱۳۸۹).

۲. روش تحقیق

در این مقاله از روش تحقیق ترکیبی «استدلال منطقی و موردپژوهی» استفاده شده است. تمرین‌های طراحی شده توسط نگارندگان، که از جامعیت نسبی برخوردار هستند؛ در سه آتلیه دروس مقدمات طراحی معماری ۱، ۲، ۳ - که توسط نگارندگان به مدت دو ترم به اجرا درآمده - به عنوان نمونه موردی، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند. سپس با تکنیک «تحلیل محتوای» آثار، پاسخ پرسش مکشوف گشت؛ و با مشارکت دانشجویان به اجرا درآمد. دلیل انتخاب دانشگاه تربیت دبیر شهیدرجایی (ره)، سابقه تدریس نگارندگان در آن است.

همچنین، مشخصه‌های اصلی پژوهش با روش استدلال منطقی - که آن را از سایر روش‌ها متمایز ساخته؛ و پژوهش حاضر بر مبنای آن انجام پذیرفته است - به طور خلاصه عبارتند از:

۱. بسنده کردن به مقولات ذهنی و عدم اتکا به مشاهدات عینی به دلیل غیر قابل تجربه بودن «کیفیت» در تبیین نظری.
۲. نظام توصیفی و تشریحی در تعامل پژوهشگر و موضوع پژوهش که علاوه بر ابتنا به اصول عقلانی، ریشه در نگرش شخصی پژوهشگر نیز دارد.
۳. به دنبال اقتناع کردن به جای اثبات نمودن مطابق با

مورد در این پژوهش مورد نظر است (همان). با فرض آنکه تحول «تغییر وضع موجود به وضع مطلوب» در نظر گرفته و به ضرورت آن اذعان شود؛ تحول در علوم انسانی و به طور خاص در رشته معماری، نیازمند طراحی «نقشه تحول» و بیان راهبردها و راهکارهای تحول است. محورهای اصلی تحول در معماری عبارتند از مبانی نظری معرفت‌شناختی، انسان‌شناختی. همچنین در گرایش‌ها، عناوین درس‌ها، سرفصل‌ها، متون و منابع درسی، اعضای هیئت علمی، دانشجویان، محیط آموزشی، مدیریت آموزش و برنامه آموزشی، پژوهش، پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها، مدیریت پژوهش، نشریات تخصصی علمی-پژوهشی، کرسی‌های نظریه‌پردازی و قطب‌های علمی؛ قوانین و مقررات و سیاست‌گذاری‌های لازم مربوط به آموزش و پژوهش (همان، ۱۴۴).

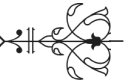
۴. چهار رویکرد شورای تحول علوم انسانی^۲
تحول علوم انسانی براساس چهار اصل عقلانی «روزآمدی، کارآمدی، بومی‌سازی، و اسلامی‌سازی» صورت می‌گیرد.^۳ براساس اصل روزآمدی در تحول علوم انسانی باید به جدیدترین نظریات در حوزه خاص علمی اشاره نمود؛ و آنها را مورد توجه و امان نظر قرار داد؛ و براساس اصل بومی‌بودن و کارآمدی، باید به گونه‌ای در مورد علوم انسانی رایج برنامه‌ریزی صورت گیرد که فارغ التحصیلان در این حوزه، در جامعه کارآمد و مناسب برآوردن نیازهای جامعه باشند. اما اسلامی کردن علوم انسانی به این معنا است که افق ذهن دانشجویان ارتقا یابد تا تنها از زاویه محدود و تنگ روش‌های تجربی‌گرایانه و مادی‌گرایانه به انسان و احوالات او ننگرند. اسلامی کردن علوم انسانی به معنای، ارتقا و عمق و وسعت بخشیدن به افق دید عالمان در حوزه منابع شناخت و در نگاه به هستی و انسان است؛ یعنی مولد و ناقد بودن نه تقلید صرف و کورکورانه از نظریات نادرست غربی. در یک کلمه به تعبیر امام خمینی (ره) ما می‌خواهیم (در حوزه علوم انسانی) شما آقا باشید نه نوکر. حداد عادل (رئیس شورا) در تعریف این چهار رویکرد اینطور بیان نمود که تحول و ارتقای این چهار مولفه را شامل می‌شود که این علوم انسانی از منظر مفهومی و مبنایی

ماهیت استدلال منطقی (گروت و وانگ ۱۳۸۶، ۳۰۳). در تمامی پژوهش‌ها هر جا که از عینیت به ذهنیت و از کمیت به کیفیت گذر می‌شود؛ این روش قابل مشاهده است. اصلی‌ترین جایگاه آن آنجا است که با مفاهیم نظری و ذهنی در حوزه‌هایی چون فلسفه و علوم انسانی تعامل می‌یابد (میرجانی ۱۳۹۰، ۴۸ و ۴۶)؛ و هدف آن دستیابی به سامانه منطقی تبیین مفاهیمی است که قرار است از حوزه نظر به معماری انتقال یابند (گروت و وانگ ۳۲۹). این سامانه‌ها با استفاده از زبانی گفتمانی و تحلیل و تبیین قاعده‌مند، ادعاهای خود را بر تکیه‌گاهی متعالی (نظیر بنیان‌های حکمی، فلسفی و اخلاقی) استوار می‌سازند (همان، ۳۰۳).

۳. ضرورت تحول در علوم انسانی و معماری

تحول در علوم انسانی از توصیه‌های مورد تأکید امام خمینی (ره) و مطالبات جدی مقام معظم رهبری به ویژه در سال‌های اخیر است. در فرازهایی از سخنان ایشان آمده است: «ما در زمینه علوم انسانی به نظریه‌سازی احتیاج داریم. بسیاری از حوادث دنیا حتی در زمینه‌های اقتصادی و سیاسی و غیره، محکوم نظرات صاحب نظران در علوم انسانی است؛ در جامعه‌شناسی، در روانشناسی، در فلسفه؛ آنها هستند که شاخص‌ها را در بین این مجموعه عظیم دانشجویی کشور که حدود مشخص می‌کنند (اعضای کارگروه روانشناسی شورای تحول ۱۳۹۷، ۱۳۷). با توجه به بیانات مقام معظم رهبری، می‌توان گفت علوم انسانی به مثابه مجموعه قواعد تنظیم حیات انسان در بخش نرم‌افزاری فرهنگ و تمدن بشری، علوم و معارفی است که به صورت روشمند در مورد رفتارها، باورها، افکار، نگرش‌ها، احساس‌ها، هیجان‌ها و همه پدیده‌های معنادار انسانی بحث می‌کند. علوم انسانی زیربنای پیشرفت فرهنگ و تمدن هر جامعه تلقی می‌شود. به تعبیر دیگر اینها موضوع بحث مجموعه علوم انسانی^۱ و علوم اجتماعی است که مصادیق بارز آن فلسفه، روانشناسی، جامعه‌شناسی، علوم تربیتی، علوم اقتصادی، علوم سیاسی، مدیریت و حقوق است. از آنجا که معماری رشته‌ای میان‌دانشی است و در حوزه علوم انسانی نیز قرار می‌گیرد؛ ضرورت توجه به آن

بایستی کارآمد باشد تا مهندس شدن دانشجوی و کارشناس شدن وی در فضای واقعی مسئله‌های معماری باشد؛ نه خیالات روشنفکران صرفاً آکادمیک که منجر به خدمت و درآمد حلال او پس از طی دوره.

رئیس شورای تحول و ارتقای علوم انسانی هدف از تشکیل شورای تحول و ارتقای علوم انسانی را «طراحی، سازماندهی، برنامه‌ریزی، مدیریت و هدایت تحول در علوم انسانی» عنوان کرد و گفت: کار گروه‌های شانزده‌گانه در رشته‌های «فلسفه، هنر، معماری، فلسفه دین، علوم اجتماعی، علوم سیاسی، مطالعات زنان، فرهنگ و ارتباطات، حقوق، مدیریت، روانشناسی، علوم تربیتی، علوم تاریخی، زبان و ادبیات خارجی، علوم اقتصادی و مشاوره» تشکیل شده است که در قالب آنها علاوه بر رسیدگی و بازنگری ۱۱۰ برنامه درسی، ۷۲ برنامه درسی مورد نیاز برای این رشته‌ها مصوب شده است. این چهار رویکرد می‌توانند در حین آموزش و عنوان و سرفصل هر درس، در انتخاب موضوع تمرین‌های آن و تحقیق دانشجویان مورد استفاده قرار گیرند. به عبارتی می‌توان گفت در هر سه بخش زیر -که سه راهبرد اصلی فراگیری دانش هستند- بایستی این چهار شاخص مورد توجه قرار گرفته و مبنا قرار گیرند:

۱. تدریس: محتوا، عناوین و سرفصل‌های هر درس.
 ۲. تحقیق: موضوع و هدفگذاری تحقیقات دانشجویان.
 ۳. تمرین: موضوع و جهتگیری تمرین‌های غنی‌سازی شده.

اسلام در جایگاه‌های زیر بر برنامه درسی رشته دوره تأثیرگذار است:

۱. بینش‌های ناظر بر محتوای آموزش. مانند توجه به قواعد فقهی و حقوقی دینی در طراحی معماری کاربری‌های مختلف.
۲. بینش‌های ناظر بر موضوع (آموزش). مثلاً توجه به تعریف شایستگی‌های یک معمار بر مبنای اندیشه اسلامی.
۳. بینش‌های ناظر بر روش تعلیم و تربیت. مانند نیت، ایمان و عمل صالح، یا توجه به شأن استاد و دانشجو، حقوق دانشجو و...
۴. بینش‌های ناظر بر مخاطب آموزش معماری (دانشجو).

حول انسانی شکل گیرد که قرآن به ما معرفی می‌کند؛ در عین حال توجه به مسائل ایران داشته باشد؛ تحقق این چهار رویکرد در این چهار موضوع دنبال می‌شود که شامل «برنامه‌های آموزشی، درسی، محتوایی، استاد، دانشجو و پژوهش» می‌شود.

۱. روزآمدی: روزآمدی به معنای بهره‌مندی از دانش‌ها، روش‌ها، ابزارها و فناوری‌های نوین است. همچنین به معنای شناختن آنها، اندیشیدن به نحوه کاربرد و نوع اثرگذاری آنها بر زندگی انسان (بهره‌بردار از معماری) و کیفیت تطابق آن با اهداف عالی زندگی بشر و توانایی کاربرد عادلانه آن در جای مناسب. از دیگر سو می‌توان گفت روزآمدی پرهیز از نوزدگی و مُزدگی و مصرف‌گرایی جهان سومی. یعنی استفاده از منابع روزآمد می‌باشد.

۲. اسلامی‌سازی: اسلام‌سازی بدین معناست که منابع و مبانی اسلامی در همه دروس باشد؛ که شروع آن را می‌توان با ایجاد یک پیوست اسلامی برای هر درس در نظر گرفت؛ و در جستجوی جواب این سوال بود که اگر بخواهیم از منظر حکمت اسلامی یک درس و موضوع مرتبط با آن را ببینیم؛ این امر چگونه امکان‌پذیر خواهد بود؟ با توجه به پذیرش مبانی ارزشی دین اسلام (باورها، مناسک و اخلاقیات) در جامعه اسلامی اول، مباحثی از معماری که در تضاد آشکار با این مبانی باشد؛ لازم است اصلاح گردد. دوم، با عنایت به ظرفیت‌های علمی و حیاتی در منابع اسلامی، استفاده از آنها در متون و منابع معماری ضرورت می‌یابد.

۳. بومی‌سازی: بومی‌سازی به معنای سازگاری، تناسب و هماهنگی دانش معماری با فرهنگ، تمدن و جامعه ایران است. بومی‌سازی بیش از همه در خصوص دانش‌های بنیادی - کاربردی اعم از علوم طبیعی و انسانی، از جمله معماری که آزاد از فرهنگ نیستند؛ مورد انتظار است. در این راستا در آموزش معماری می‌توان در موضوع درس و تمرین‌ها به ویژگی‌های خاص ملی، ایرانی و بُعد بومی هر دانشجو توجه کرد؛ به گونه‌ای که دانشجو با مسائل معماری و شهرسازی بوم خود آشنا شود.

۴. کارآمدی: کارآمدی بدین معناست که تمامی دروس

دو» را در فضای «اخلاق حرفه‌ای و ادب الهی» داشته باشند. برای داشتن این سه توانایی می‌توان از طریق تدریس، تحقیق و تمرین به آنها دست یافت؛ و اگر هدف اسلامی‌سازی این موارد باشد؛ بایستی در محتوای درس، روش تدریس، موضوعات و تمرین‌های انتخابی با نگاه اسلامی به آن پرداخته شود.

روانشناسی اسلامی، انسان‌شناسی اسلامی، و...
۵. بینش‌های ناظر بر بستر آموزش معماری (جامعه عمومی، جامعه حرفه‌ای معماری، دانشگاه). تبیین جامعه ایده‌آل از منظر اسلامی به‌عنوان بستر پرورش انسان شایسته و زمینه پرورش دانشجوی ورودی دوره. معماران باید سه توانایی «خلق و درک فضا + بیان هر

نمودار ۱. تأثیر چهار رویکرد در طرح درس (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۸)

است (خامنه ای ۱۳۶۳).

۶. آسیب‌شناسی وضع موجود آموزش معماری و

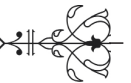
ضرورت اصلاح آن

موج رشد جمعیت در ایران در ابتدای دهه ۶۰ و نیازهای ناشی از آن، به‌تدریج موجب تقاضای تحصیل در جامعه شد؛ و از همان ابتدای تشدید این تقاضا، «سیاست توسعه کمی» به‌عنوان یک راه‌حل در همه دولت‌ها اتخاذ گردید. اما آیا تقاضای تحصیل را نیز می‌توان به روش انبوه‌سازی (مانند مسکن) پاسخ گفت؟ مقوله تعلیم و تربیت، پدیده‌ای انسانی است که نیازمند «رشد طبیعی و تدریجی» است. نمی‌توان انسان متخصص ماهر را نیز به‌صورت کارخانه‌ای تولید انبوه کرد؛ یا مانند میوه‌های گلخانه‌ای در زمانی کوتاه و شرایط مصنوعی پرورش داد. در هر صورت کشور ما امروز با یک عمل انجام شده مواجه است؛ یعنی «عدم تعادل توسعه کمی دانشگاه‌ها با تأمین زیرساخت‌های مورد نیاز آن». این مسئله، باعث شده خبرگان، مدیران و مجریان آموزش معماری، فرصتی برای مکث و تأمل در کیفیت

۵. اسلامی‌بودن (دین، فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی، ارزش‌مداری)

تحوّل باید مبتنی بر نظریه و روش‌های اسلامی باشد. اصل و اساس تلاش و حرکت در آموزش و پرورش، اسلام است. باید پیشرفت با الگوی اسلامی ایرانی همراه شود. نقطه تمایز کار اسلام با غرب در این است که محور کار در غرب، دین‌زدایی است؛ و دین را مانع حرکت و پیشرفت می‌دانند؛ از این رو مبانی نظری در جامعه اسلامی نباید متکی به غرب باشد. نسخه‌برداری از مبانی نظری غربی یکی از موانع مهم در تحوّل آموزش و پرورش به حساب می‌آید؛ بنابراین در این حوزه باید نظریه‌پردازی تربیت شوند که مبانی و اصول را مطابق با مبانی غنی اسلامی و نیاز جامعه، استخراج و استنباط نمایند. اگر نظریه‌پردازان اسلامی نباشند؛ آن صورت نظام یک صورت بیجان است. بنابراین محیط جامعه کنونی نیازمند محیطی است که مخصوص تعلیم و تربیت و مبتنی بر دین و اخلاق اسلامی باشد که در این صورت از ارزش‌های برخوردار

شاید ریشه در اصل نظام آکادمیک دارد که در ابتدا، از یکسو جدای از معنویت و اخلاق و از دیگرسو جدای از عمل و تجربه طراحی و ریل‌گذاری شده و اساس آن بر «تفکیک» علوم از یکدیگر و از «دین» است. نتیجه آنکه در «عرصه نظری»، آموزش معماری در ایران، از مبانی نظری مبتنی بر اندیشه اسلامی برخوردار نیست. از سوی دیگر، بسترها و زیرساخت‌های لازم برای ارتقای کیفی آموزش فراهم نیست؛ زیرساخت‌های فرهنگی (مانند برنامه محوری، آینده‌نگری، کار تیمی)، زیرساخت‌های علمی (پژوهش‌های منسجم هدفمند بجای کارهای پراکنده) و زیرساخت‌های مدیریتی، بخصوص سیاست «توسعه کمی» دانشکده‌های معماری با رویکرد جوابگویی به چرخه عرضه و تقاضای مدرک! که هم ریشه در کمیت‌گرایی افراطی دارد و هم به این فرهنگ دامن می‌زند.

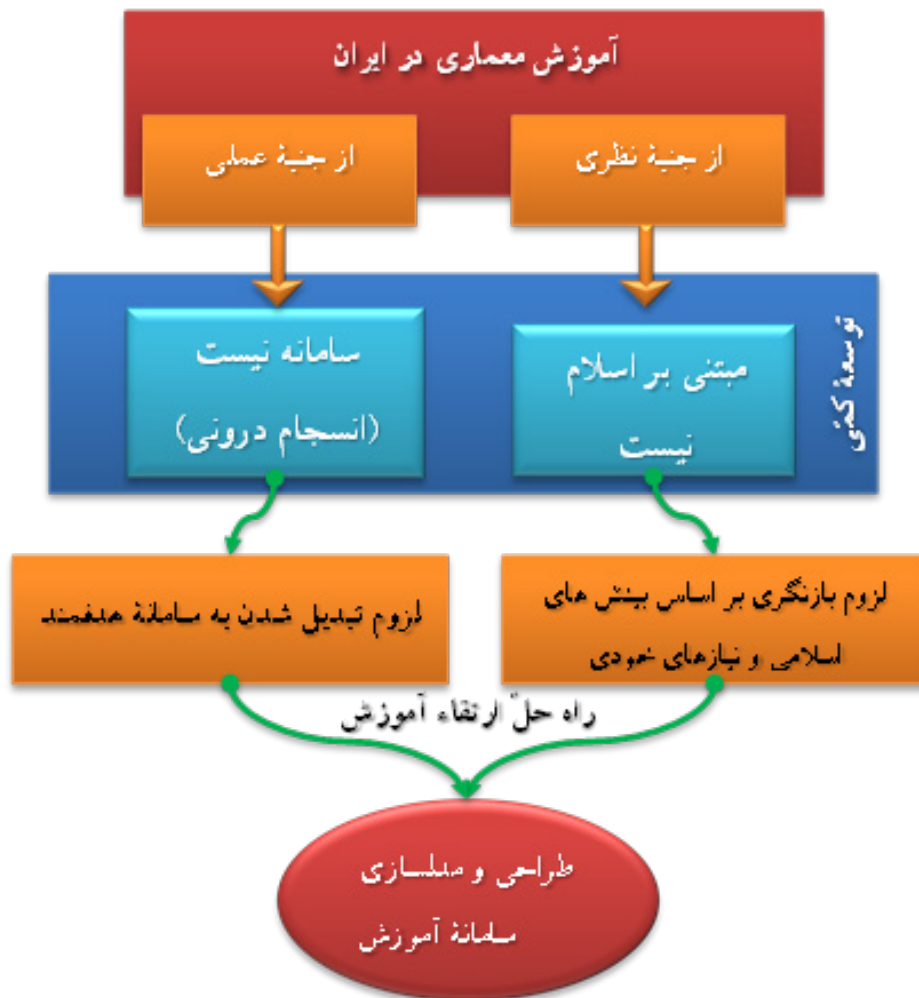
در «عرصه عمل»، سازوکار آموزش معماری در کشور و در درون دانشکده‌ها سیستم نیست؛ و آنچه که در برنامه آمده نیز در عمل اجرا نمی‌شود. بنابراین نیازمند بازنگری برای تبدیل شدن به یک «سامانه هدفمند» در تعاملی پایدار و پویا با درون و بیرون خود می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که انگیزه مبتنی بر اندیشه و در نتیجه التزام عملی مجریان را در برداشته باشد. نتیجه نابسامانی‌های مذکور، این است که نظام آموزشی در پرورش نیروی انسانی «متعهد متخصص» و کارآمد مفید به حال جامعه و متناسب با نیازهای کشور، چندان توفیقی بدست نیاورده؛ و محصول آموزش، از «کارآیی عمومی حرفه معماری» برخوردار نیست. به‌عبارتی، نابسامانی مجموع عوامل بیرونی و درونی آموزش معماری، موجب شده که این نظام به اهداف از پیش اندیشیده شده خود نیز دست نیابد. باید نظام آموزش معماری را به‌گونه‌ای ساماندهی نمود که این دو نقیصه در آن برطرف شود. تنظیم یک برنامه راهبردی آموزشی مبتنی بر اندیشه اسلامی، یکی از مقدمات لازم برای اصلاح و ارتقای وضع موجود آموزش معماری در ایران خواهد بود (نقره‌کار ۱۳۸۹، ۱۶۱-۱۷۶). نمودار ذیل، بیانگر جمع‌بندی مطالب فوق است.

آموزش معماری را نداشته باشند؛ که این خود، آسیب‌هایی را در دو عرصه نظری و عملی در دانشکده‌ها و محصول آنها (مهندسان معمار) در پی داشته و نتایج این معضل، در «آثار» معماری و شهرسازی کشورمان متبلور است. در «عرصه نظری»، تأثیر آموزه‌های اسلامی بر مبانی آموزش کمرنگ بوده و برنامه نیز پس از تدوین اولیه، متناسب با نیازهای بومی کشور بصورت پویا مورد بازنگری، تغییر و اصلاح قرار نگرفته است. در «عرصه عملی»، سازوکار اجرای آموزش معماری، یک سامانه هدفمند نمی‌باشد؛ و به‌صورت یک کل یکپارچه در راستای پرورش معماران شایسته عمل نمی‌کند. نتیجه آنکه محصول آموزش معماری پس از طی این دوره، نه به رشد متعادل قوای فردی انسانی می‌رسد؛ و نه از کارآیی حرفه‌ای معمارانه لازم برای برآوردن نیازهای جامعه برخوردار است. سطح پایین کیفیت معماری امروز کشور، چه از جنبه علمی و فنی و چه از بُعد هنری و چه برخوردار از آثار اصالت و هویت‌های خودی، شاهدهی بر این مدعا است. حل این مشکل، نیازمند تأمل و بازنگری در نظام آموزش معماری، در هر دو عرصه حکمت نظری و حکمت عملی است. این مهم، در شرایط بحرانی «توسعه کمی» دانشکده‌ها، باید به‌گونه‌ای با ظرافت و تدبیر انجام شود که بتواند علاوه بر تغییرات بنیادی بلندمدت کیفی، راه‌حل‌های کوتاه مدتی را به‌عنوان درمان موقت برای شرایط بحرانی فعلی (دوران گذار) نیز ارائه دهد. به‌طور خلاصه می‌توان گفت در هر دو عرصه نظری (مبانی معماری و آموزش آن) و عملی (نحوه اجرای آموزش) مشکلاتی وجود دارد. شرایط نامطلوبی که در اثر سیاست‌های توسعه کمی دانشگاه‌ها ایجاد شده، بستری است که خود باعث غفلت از دو عامل مذکور شده، فرصت مکث و تأمل را از برنامه‌ریزان آموزش معماری ربوده؛ و انگیزه «ارتقای کیفی آموزش معماری در ایران» را کمرنگ نموده است.

درباره «محصول آموزش معماری» (دانش‌آموخته معماری) می‌توان گفت که حداقل دو نقصان دارد: از جنبه نظری، جدای از اخلاق و معنویت و از جنبه عملی، جدای از تجربه کاربرد دانش است (غیرمتخصص غیرمتعهد!). این نقیصه‌ها

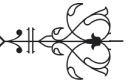
نمودار ۲. جمع‌بندی نقد آموزش معماری در ایران در دو عرصه «نظر» و «عمل» (مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۸)

«تربیت» از «تعلیم» در آموزش معماری کنونی می‌باشد. مبانی نظری برنامه، نیازمند بازنگری با معیارهای اندیشه اسلامی است؛ چراکه به نظر می‌رسد در تدوین آن از منابع اسلامی به طور مستقیم بهره‌گیری نشده‌است. مثلاً توجه به اینکه نظام آموزش معماری، به‌مثابه کارخانه تولید مهندس معمار نیست؛ و اینکه حرفه معماری تنها یکی از شئون زندگی انسان (حرفه‌مندی) است که آن نیز تنها بخشی از فرآیندهای زمینه‌ساز برای کمال انسان است؛ ممکن است انگیزه‌ها، محتوا و روش‌های آموزش را تغییر دهد. اگر آغاز شکل‌گیری نظام آموزش آکادمیک در ایران مدرسه

۱-۶. تأثیر کم‌رنگ آموزه‌های اسلامی به‌عنوان بینه پایه در برنامه (تناسب آن با عقاید و آرمان‌های انقلاب)

رویکرد مبنایی به بینه اسلامی به‌عنوان بینه پایه در تنظیم برنامه کم‌رنگ است. تأثیر روشنی از آموزه‌های مکتب اسلام در تعریف معماری و معمار شایسته (بینش‌های ناظر بر موضوع)، و بر روش‌های تعلیم و تربیت اسلامی (بینش‌های ناظر بر روش) در برنامه مشاهده نمی‌شود. نتیجه آن نیز تفکیک «تزکیه» و

ایفا می‌کند. تسلط به ابزار بیان معماری به طراح کمک می‌کند که تصورات ذهنی خود از فضای معماری را قابل رویت و در نتیجه قابل نقد و تحلیل توسط خود و دیگران نماید (نقره‌کار و اورازانی ۱۳۹۱). این دروس با هدف توسعه بُنیه علمی و آماده کردن دانشجو برای درک بهتر دروس اصلی و تخصصی ارائه می‌شود.

۷-۱. نقش دروس پایه و مقدمات در رشد توانایی‌ها

برای معماران

اگر مفروض شود که معماران باید سه توانایی «خلق و درک فضا + بیان هردو» را در فضای «اخلاق حرفه‌ای و ادب الهی» داشته باشند؛ آنگاه «دروس پایه» زمینه‌سازی و «پایه‌ریزی» چنین رشدی را در دانشجو برعهده دارند؛ و اگر مجموع دروس پایه به‌عنوان یک «سیستم یکپارچه» و یک «دوره رشد هماهنگ» در نظر گرفته شوند؛ آنگاه باید این دروس با هماهنگی یکدیگر مأموریتشان را انجام بدهند.

۷-۲. مأموریت دروس پایه

– هدایت دانشجو به آستانه توان طراحی از طریق آشنایی با عوامل کالبدی و مفهومی معماری و فهم و تجربه نحوه تاثیر آن عوامل در فرآیند طراحی تا رسیدن به کسب آشنایی‌ها و مهارت‌های اولیه لازم برای ایجاد، پرورش و ارائه یک فکر طراحی.

۷-۳. هدف درس

۱. کسب و گسترش توانایی درک و تجسم درون و برون معماری شامل احجام، فرمها، اشکال و دخل و تصرف در آنها
۲. آشناسازی دانشجو با زبان معماری و قواعد بیان معمارانه (علائم و قراردادهای ترسیم نقشه، تسلط بر ابزار ترسیم که برای ثبت و انتقال اطلاعات مختلف مربوط به بنا به کار می‌رود).
۳. شناخت استعدادها و نقاط قوت دانشجو و شناساندن این استعدادها و مسیرهای رشد آنها به وی در جهت ایجاد و تقویت خودباوری و انگیزش^۹
۴. شناخت نقاط ضعف دانشجو و شناساندن مسیرهای جبران و برطرف کردن این نقاط ضعف به وی

دارالفنون و سپس دانشگاه تهران در نظر گرفته شود؛ می‌توان گفت نظام آکادمیک کنونی به‌هنگام شکل‌گیری از نظام‌های آموزشی غربی، آن‌هم دوران اوج حاکمیت مکتب مدرن و سیطره کمیت^۷، الگو گرفته است. در حالیکه مبانی انسان‌شناسی، معرفت‌شناسی و هستی‌شناسی اسلامی در بسیاری موارد، متفاوت از آن چیزی است که اندیشه‌ها و مکاتب دیگر- از جمله مکتب مدرن- بر آن باورند. ضمن اینکه مکاتبی که آن روز الگوی شکل‌گیری مدارس معماری بوده؛ در بین خود پدیدآورندگان آن در غرب نیز مورد بازنگری قرار گرفته است. بنابراین به نظر می‌رسد نظام آموزش آکادمیک ما نیازمند بازنگری و اصلاح بر مبنای الگوی بومی ایرانی- اسلامی^۸ باشد.

۷. دروس پایه و مقدمات معماری

دروس پایه معماری، کوششی است تا دانشجو بتواند با یادگیری معیارها و ضوابط، به تدریج آموخته خویش را از مرحله تئوری به مرحله عملی برساند. هدف دروس پایه معماری، توسعه سطح مهارتی دانشجویان از نظر بینش و عملکرد آنها نسبت به ابزارهای مربوط به حوزه معماری است. نحوه یادگیری از طریق مطالعه و در اشکال و فرم‌های هندسی همراه با فراگیری فضای معماری از طریق حضور در فضا و مشاهده آن است. بنابر نوع تعلیم موجود در این دروس، این امکان هست که دانشجو با کمک راهکارها و ابزارها بتواند خود دست به خلاقیت بزند؛ روند کار در مراحل مختلف با کمک مباحث و ابزارهای موجود طوری در نظر گرفته شده است که دانشجو در نهایت به مرحله‌های از آموزش برسد که بتواند به صورت مستقل درآید و خود، خالق ایده‌ها و طرح‌های نوین باشد. سعی می‌شود از طریق بحث و تبادل نظر در آتلیه درباره تمرین‌ها نوعی رفع اشکال صورت گیرد (ثقفی و همکاران ۱۳۹۴). این دسته دروس، عهده‌دار آموزش چگونگی درک معماری و بیان معمارانه به دانشجو هستند. قرار است دانشجو با طی کردن این دروس، به تفکر و بیان ترسیمی مناسب برای خود و دیگران دست پیدا کند. این توانایی نه فقط برای معرفی طرح به دیگران اهمیت دارد؛ بلکه مهم‌تر از آن در فرایند شکل‌گیری ایده طرح و توسعه و تکمیل آن به‌عنوان وسیله‌ای موثر نقش

- نقشه‌خوانی، آشنایی با علائم معماری و ترسیم آنها
 - نسخه‌برداری از روی نقشه‌های پرکار، به همراه رنگ و راندوی آنها
 - کامل نمودن نقشه‌های ناقص
 - عکاسی، آشنایی با وسایل عکاسی دیجیتال و روش‌ها و نرم‌افزارهای پردازش عکس و پانوراماسازی
۷-۷. مأموریت درس (تکلیف معلم) در دو مرتبه
«حُسن فاعلی + حُسن فعلی»

منظور از مأموریت درس، آن رسالتی است که اگر این درس نبود؛ آن رشد در دانشجو اتفاق نمی‌افتاد. تعیین محتوا و روش تدریس بر مبنای روشن شدن این مهم، می‌باشد و به‌منزله پی‌ریزی شاکله و معماری درس است. منظور از «حُسن فاعلی»، که ناظر بر «تعهد» است؛ زمینه‌سازی برای پرورش فردی است که «آموختن» را مقدمه‌ای برای رشد فردی و نیز برای کار و کار کردن را وسیله‌ای برای رشد مادی و معنوی خود و خدمت به جامعه و رشد آن می‌داند. فردی که خویشتن را در برابر پروردگار عالم و همه مخلوقات او -خودش، جامعه، طبیعت، و معماری- مسئول و متعهد می‌داند. بدیهی است چنین نگرشی در پرتو ایمان آگاهانه و درونی حاصل خواهد شد و عمل حاصل آن نیز «عمل صالح» خواهد بود که موجبات آبادانی زمین را فراهم می‌آورد. منظور از «حُسن فعلی»، که ناظر بر «تخصص و کارآمدی در حرفه و کسب‌وکار» است؛ زمینه‌سازی برای آموزش و پرورش فردی است که در پنج عرصه «سپهر معماری» (تولید اثر معماری، آموزش‌های ضروری برای تولید اثر معماری، نقد و بررسی آثار معماری، سیاست‌گذاری در عرصه معماری و پژوهش در عرصه‌های تخصصی معماری) از دانش، مهارت و کارایی لازم برخوردار باشد. بر این اساس، کارشناس معماری باید از دانش لازم برخوردار باشد؛ تا به‌طور آگاهانه، اطلاعات مورد نیاز و مؤثر بر شکل‌گیری یک پروژه را جمع‌آوری، اولویت‌بندی و جمع‌بندی نماید؛ همچنین دارای مهارت‌های لازم باشد تا بتواند ضمن کاربرد هریک از آنها در جای خود، در نهایت به صورت یک سامانه منسجم، مجموعه آنها را تبدیل به اسناد و نقشه‌های لازم برای تولید یک پروژه معماری کند؛

۷-۴. روش تدریس^{۱۰}

این درس کارگاهی است و چهار هدف عمده خود را از طریق دو دسته تمرین ذیل دنبال می‌کند.
 ۱. تمرین‌هایی که به دانشجو آمادگی آن را می‌دهند که در ذهن خود فضای مورد نظرش را تجسم کند؛ خود را با آن مواجهه دهد؛ از هر زاویه‌ای به آن نگاه کند؛ در آن دخل و تصرف به عمل آورد؛ و به درک جامعی از آن حجم و فضا دست یابد.
 ۲. تمرین‌هایی که توان درک نقشه‌های معماری و نیز ترسیم دقیق و درست آنها را تقویت می‌کنند.

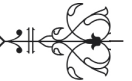
۷-۵. نکات قابل توجه در این درس

در این درس ارتباط چهره‌به‌چهره استاد و دانشجو اهمیت دارد. علاوه بر مهارت‌ها و روش کار استاد، منش وی نیز می‌تواند به‌عنوان الگوی دانشجوی سال اول مطرح باشد. توصیه می‌شود در تمرین‌ها از مصادیق معمارانه استفاده شود. مثلاً اجزای معماری همچون درب یا پنجره یا حفاظ، یا نقوش و آرایه‌هایی همچون گره و...؛ از مثال‌های انتزاعی و غیرمرتبط با معماری پرهیز گردد. از این طریق، ذهن دانشجو از همان ابتدا با معماری جدی آشنا شده و حافظه بصری وی نیز به تدریج تقویت می‌شود. در صورت رعایت پیشنهاد قبلی، توصیه می‌شود از عناصر معماری بومی بهره‌گیری شود و تا حد امکان از معماری‌های غیربومی (غربی) استفاده نشود. از این طریق، حافظه بصری دانشجو با واژگان معماری بومی میهن خویش آشنا شده؛ و در طراحی‌ها تبدیل به کلاژکننده آثار معماری مغرب‌زمین نخواهد شد. این پیشنهاد بر این مبنا استوار است که معمار ایرانی باید ابتدا فارسی را خوب حرف بزند و ادبیات معماری خویش را بیاموزد؛ سپس در حد ضرورت، زبان‌های دیگر را، آن‌هم برای سخن گفتن با دیگران، نه با هم‌زبان‌های فرهنگی و بومی خودش.

۷-۶. رئوس مطالب

- شناخت و تصویر کردن خطوط، سطوح، احجام
 - تصویر نمودن احجام بر روی صفحات افق و قائم تصویر
 - درک نما و برش‌های افقی و عمودی از طریق تجربه روی احجام ساده تا پیچیده (پر و تو خالی)

گردد. بخشی از این مبانی به صورت پیشینی قابل استخراج است؛ و برخی دیگر پسینی است که پس از تشکیل دانش معماری اسلامی، امکان‌پذیر می‌شود.

۳. تقویت و گسترش نگاه انتقادی: بر اساس مبانی اسلامی، مبانی فلسفی معماری موجود استخراج شود؛ و به صورت جدی مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

۴. استخراج و پردازش مفاهیم معماری در متون دینی: مفاهیم و گزاره‌های موجود در منابع اسلامی به صورت متناظر با مفاهیم و مسائل معماری معاصر استخراج گردد تا این مفاهیم در سه محور واژگانی، الگوها و نظریه‌های اسلامی منشأ تحقیقات جدید گردد.

۵. تلفیق جهتگیری تربیتی و اخلاقی: در همه گرایش‌ها، درس‌ها و سرفصل‌ها باید نگاه تربیتی و اخلاقی مبتنی بر اسلام به گونه‌ای در متون درسی معماری عین شود تا

زمینه‌های پرورش انسان متعالی اسلام فراهم گردد.

۶. تدوین کتب و منابع معماری: لازم است کتاب‌ها و منابع درسی معماری بر اساس معیارها و ضوابط اسلام از جهت مبانی و مباحث تهیه و شرایط و زمینه‌های معرفی؛ و استفاده از آنها در مراکز آموزشی فراهم گردد.

بایسته‌های علوم انسانی از نگاه مقام معظم رهبری یازده مورد هستند که اولین آنها «تولید علم و نظریه پردازی» است. اگر این موارد در «آموزش + پرورش + پژوهش‌های» معماری رعایت شوند، منجر به تولید علم اسلامی- ایرانی، و در پی آن مکتب اسلامی- ایرانی، و بر پایه آن، الگوی اسلامی- ایرانی معماری می‌شود^{۱۱}. نمودار زیر بیانگر خلاصه این فرایند ۴ مرحله‌ای است:

و توانایی اجرای آنها، یا نظارت بر حسن اجرای آنها را داشته باشد. می‌توان گفت دو مأموریت اصلی این درس به‌قرار ذیل است:

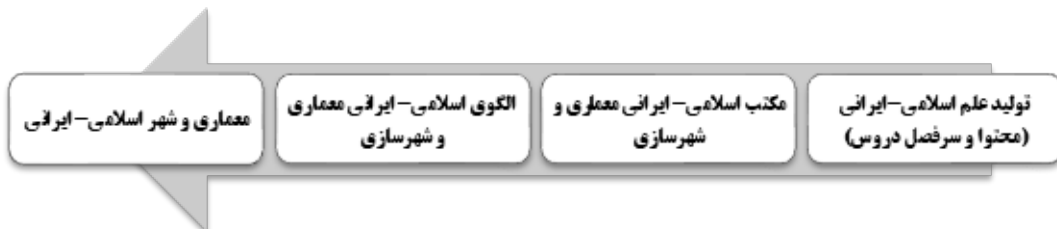
۱. هم‌درک دانشجو از جایگاه «مبانی نظری» در معماری کردن و اهمیت آن در معمارشدن (اینکه معمار باید مبانی نظری داشته باشد، چه در نقد، چه در طراحی)؛ همین‌درک موجب تشنگی وی برای فراگیری است.

۲. هم‌دارشدن یک مبانی نظری نسبتاً منسجم در ذهن دانشجو، که البته قاعدتاً سهم این درس، ساختارهای پایه است. تکمیل و غنی‌سازی آن، نیازمند «اندیشه و پژوهش و تجربیات» بعدی اوست؛ به‌علاوه رشد عقلانی که مستلزم گذر زمان و تابع «اصل تدریج» برای «صیوروت و شدن» است.

۸. راهکارهای اسلامی‌سازی

۱. پیشینه‌شناسی معماری در فرهنگ اسلامی- ایرانی: آشنایی دانشجویان با میراث گرانبه‌های علمی و فرهنگی ایران و اسلام در زمینه معماری و شهرسازی ضروری است. می‌بایست افزون بر خودباوری فرهنگی، زمینه‌های اولیه برای استخراج دیدگاه‌های اسلامی در معماری فراهم گردد. در گرایش‌های معماری، متناسب با هر گرایش و درس می‌توان سوابق و پیشینه اندیشه‌های اسلامی در آن مورد را در منابع فلسفی، اخلاقی و عرفانی استخراج و تدوین نمود تا پس از بررسی و کارشناسی لازم به عنوان واحدهای درسی مورد توجه قرار گیرد.

۲. استخراج و تدوین فلسفه معماری اسلامی: لازم است در ابتدا متونی تهیه شود که مبانی معرفتی، هستی‌شناختی و انسان‌شناسی بر اساس دیدگاه اسلام استخراج و مدوّن

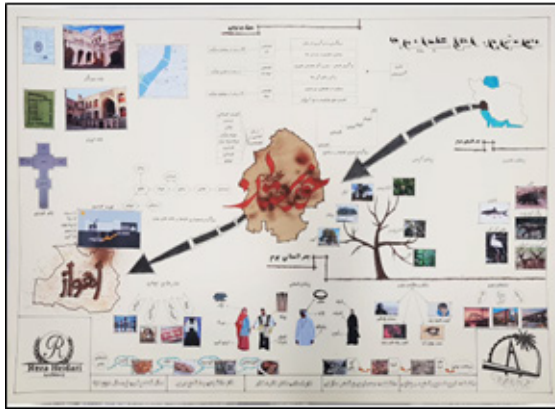

نمودار ۳. فرایند رسیدن به «معماری و شهرسازی اسلامی» از «تولید علم» آغاز می‌شود (مأخذ: نگارندگان)

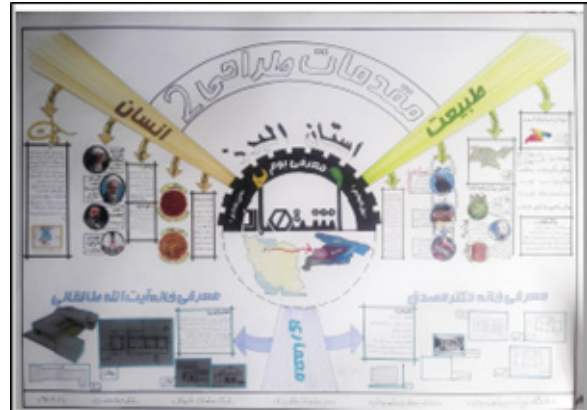

طبیعت + فناوری + معماری و شهرسازی بومی) رابطه میان معماری بومی با بوم را درک می‌کنند. نمونه‌هایی از پروژه‌های دانشجویان در تصاویر ذیل قابل مشاهده است.

۹. نمونه تمرین‌های غنی‌سازی شده نگارندگان
 ۹-۱. اهل کجاییم؟ (بوم‌شناسی معمارانه)
 در این تمرین، دانشجویان طی بررسی بوم خود (انسان +

خوزستان من

البرز من

تصاویر ۱ و ۲. تمرین درس مقدمات ۲، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، به راهنمایی سلمان نقره‌کار، ۱۳۹۷

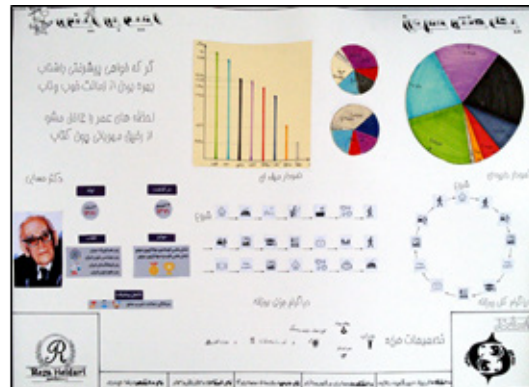
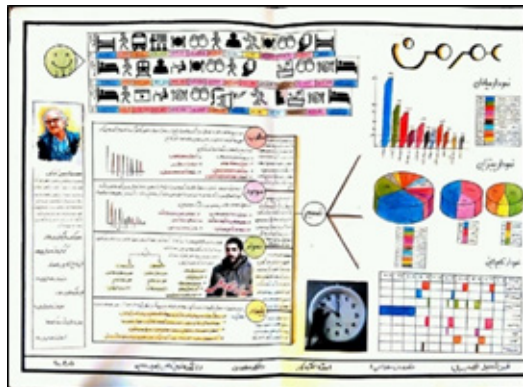
زندگی خویش، و مقایسه آن با یک الگوی واقعی موفق + الگوی سبک زندگی اسلامی، ضمن خودشناسی و نقد خویشتن، تصمیم به یک برنامه خودسازی می‌گیرند.

۹-۲. «معماری درون» (خودشناسی + خودسازی)
 هدف از این تمرین، خودشناسی و استعدادسنجی معمارانه دانشجویان است. دانشجویان طی تأملی در سناریوی

برنامه «۴م» برای خودسازی (مشارطه + مراقبه + محاسبه + معاقبه) الگوی بانوی شایسته اسلامی (از منظر رهبری فرزانه)، مقایسه با زندگی من

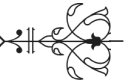
تصویر ۳. تمرین درس مقدمات ۳، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، به راهنمایی سلمان نقره‌کار، ۱۳۹۷

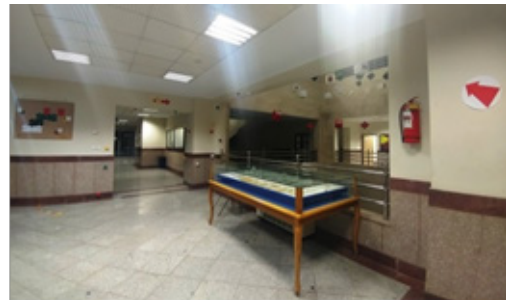
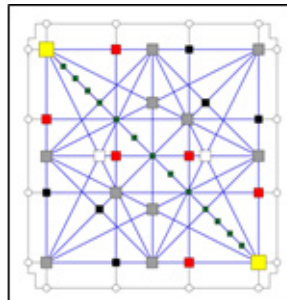
آیا روابط ۴ گانه من متعادل هست؟ (الگوی من شهید...)

الگوی من ... مقایسه من با او (پروفسور حسابداری)

تصاویر ۴ و ۵. تمرین درس مقدمات ۳، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، به راهنمایی سلمان نقره‌کار، ۱۳۹۷

طراحی Void دانشکده معماری دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
تصاویر ۶ و ۷. تمرین درس مقدمات ۲، دانشگاه شهید رجایی، به راهنمایی صدیقه معین مهر ۱۳۹۸

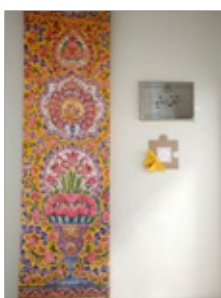

طراحی شبکه هندسی Void دانشکده معماری دانشگاه شهید رجایی
تصاویر ۸، ۹، و ۱۰. درس مقدمات ۲، دانشگاه شهید رجایی

زیارت عاشورا نوشته شد و بر روی دیوار روبروی Void در طبقه همکف نصب گردید. رونمایی از این طرح مصادف با روز اربعین حسینی بود؛ و به پیشنهاد دانشجویان یک موب و ایستگاه صلواتی تدارک دیده شد؛ و از دانشجویان و اساتید با شربت و شیرینی پذیرایی شد.

۹-۳-۱. محیط آرایبی لابی (در ایام ماه محرم و صفر) (طراحی پازل ۴۰ قطعه ای)
در ادامه یک پازل ۴۰ قطعه ای از آیات و احادیث مرتبط با عاشورا و قیام امام حسین (ع) طراحی شد؛ و این قطعات (که مژین به آیات و احادیث بودند) در طبقات و فضاهای مختلف دانشگاه نصب شدند. در یک پازل کامل نیز فراز سلام های

طراحی پازل ۴۰ قطعه‌ای و نصب قطعات آن در طبقات مختلف دانشکده معماری دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
تصاویر ۱۱، ۱۲، ۱۳، و ۱۴. تمرین درس مقدمات ۲، دانشگاه شهید رجایی، به راهنمایی صدیقه معین‌مهر، ۱۳۹۸

خط را با همفکری هم انتخاب کنند. خط بنایی انتخاب شد؛ و در کلاس از روی دو کتاب «خط بنایی استاد ماهرالنقش» و «کتاب‌های استاد مرحوم زمرشیدی» نمونه‌هایش در کتیبه‌ها و کاشیکاری‌های بناها مشاهده شد. هر کس می‌بایست اسم انتخابی خود را به صورت خط بنایی بنویسد و در وجه داخلی مکعب در داخل شمسه وسط نقش بچسباند. در این تمرین با نورپردازی می‌توان از زوایای مختلف انعکاس طرح هندسی را در وجه داخلی مکعب مشاهده نمود.

۹-۴. نقوش هندسی

هدف از این تمرین، آشنایی با نقوش هندسی و ترسیم آن بود. از دانشجویان خواسته شد یک نقش هندسی را انتخاب و آن را ترسیم کنند؛ و بعد از برش دقیق آن در یک وجه از یک مکعب $۱۰ \times ۳۰ \times ۳۰$ نصب نمایند؛ تا با از کنار هم قرار دادن نقوش، دیواری را از نقوش را بیاراییم. مرحله بعد انتخاب یکی از اسماء الحُسنى خداوند بود که می‌بایست دانشجویان، هر کس اسمی را انتخاب کرده و در وجه داخلی نقش بنویسد. از دانشجویان خواسته شد برای هماهنگ شدن کارها یک

تمرین نقوش هندسی
تصاویر ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، و ۲۰. درس مقدمات ۲، دانشگاه شهید رجایی،
به راهنمایی صدیقه معین‌مهر، ۱۳۹۸

جدول ۱. تجلی چهار رویکرد شورای تحول علوم انسانی در تمارین غنی‌سازی شده نگارندگان

چهار رویکرد شورای تحول علوم انسانی				
۱. مواجهه با نیازهای واقعی ۲. مواجهه با فرصتها و تهدیدهای بومی	۱. آشنایی با فناوری‌های بومی مرتبط با معماری ۲. تکنیک‌های ارائه و بیان معمارانه	۱. تفاوت بوم من ۲. ویژگی‌های بومی ۳. معماری بومی و رابطه‌اش با بوم	توجه به مفهوم عدالت و بجا بودن	اهل کجایم؟ (بوم‌شناسی معمارانه)
۱. برنامه محوری در زندگی ۲. مدیریت زمان	۱. خودراهبری در ابزارهای روز ۲. روابط ۴ گانه	۱. بوم من ۲. فرهنگ من و ما	۱. خودشناسی ۲. خودسازی	«معماری درون» (خودشناسی + خودسازی معمارانه)
۱. مشارکت در برآوردن نیاز دانشکده ۲. تمرین حجم‌سازی ۳. تمرین محیط‌آرایی و معماری داخلی	آشنایی با سازه‌های نوین (سازه کابلی)	استفاده حداکثری با ظرفیت‌های موجود	۱. معناداری محیط و اثربخشی آن بر تربیت بهره‌برداران ۲. آشنایی با الگوی انسان کامل ۳. آشنایی با مفاهیم عشورا	محیط‌آرایی لابی (طراحی Void)، دانشکده معماری دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
۱. تمرین محیط‌آرایی و معماری داخلی ۲. تجربه کارگروهی (ایستگاه صلواتی)	بررسی و نقد آثار معماری مدرن (مسابقات روز هنری-گرافیک محیطی)	استفاده از نقوش ایرانی (بومی)- نقوش هندسی و گیاهی	۱. آشنایی با ۴۰ حدیث کاربردی ۲. تعظیم شعائر اربعین	طراحی پازل ۴۰ قطعه‌ای با محتوای «چهل حدیث حسینی»
تمرین ترکیب یک حجم با نقوش هندسی و خط بنایی	۱. تمرین بهره‌گیری از خط بنایی	استفاده از آرایه‌های ایرانی (بومی)- رنگ، نور، کتیبه و خوشنویسی	آشنایی با اسماء الحسنی الهی	نقوش هندسی با محتوای «اسماء الحسنی»

اجتماعی - که در راستای آموزه‌های اسلامی هستند - پیش رود؛ و سرانجام منجر به تحوّل در جامعه و جهان شوند. از این رو با توجه به مطالعات پژوهشگر در حوزه اسلامی، فرایند تحوّل که از انسان آغاز شده، اینگونه توصیف می‌شود: ابتدا اراده خداوند بر خلقت انسان تعلق می‌گیرد و انسان آفریده می‌شود؛ پس از آن انسان در چارچوب قوانین این جهان مادی، مطابق سنت‌های الهی حاکم و با اراده و قوه تعقل خود و فراهم شدن عوامل، شرایط و اصول فضایل، کارهای خیری را انجام می‌دهد که در نهایت انسان به قرب الهی نائل می‌شود. این فرایند سبب تحوّل (تغییر مطلوب) در سیر تکاملی انسان می‌شود و بدین ترتیب انسان متحوّل می‌شود. پس از تحوّل در سطح فردی، انسان قادر است در جامعه و در نهایت در جهان تحوّل ایجاد کند و بر اساس تحولات صورت

در انتها می‌بایست خاطر نشان کرد که تمارین بهتر است با این چهار رویکرد غنی‌سازی شوند، ولی بایستی توجه نمود که همه تمارین ظرفیت داشتن هر چهار رویکرد را ندارند. بنابراین پیشنهاد می‌شود در هر ترم تحصیلی تمارینی ارائه گردند که در هر کدام از آنها حداقل ۲ رویکرد مورد توجه قرار گرفته باشد.

۱۰. جمع‌بندی: پیشنهادهایی برای جهت‌گیری دروس پایه و مقدمات معماری به سمت «اسلامی شدن»

تحوّل در جهان و انسان یک فرایند است. این فرایند در انسان باید ابتدا از تغییر درون فرد شروع شود؛ و با فراهم شدن یک سری شرایط و از بین رفتن موانع به تغییرات مثبت

مثلا از نگاه فقه، حقوق، اخلاق یا عرفان اسلامی، یا آیات و روایات ائمه معصومین(ع)، و... به عنوان مثال فقه اسلامی درباره برنامه ریزی کالبدی (نام یکی از دروس کارشناسی معماری) چه حرفی دارد؟ یا فقه اسلامی در بیمارستان (از مطالعات تا طراحی آن) چه مواردی را بیان نموده است. یا در مثالی دیگر، نگاه عرفان اسلامی در مورد مصالح ساختمانی، که هریک به زبانی تسبیح گوی رب العالمین هستند.

۳. در روش آموزش معماری و تربیت معماران می‌توان گفت: الف) از خود خداوند الگو بگیریم. مربی باشیم؛ یعنی هم علم را آموزش دهیم؛ هم الگوی عملی باشیم. در رفتار و گفتار، حتی در حرفه معماری.

ب) علاوه بر حُسن فعلی، توجه ویژه به حُسن فاعلی (رشد درونی خود دانشجو، نه صرفاً خروجی برون داد).

همچنین برای نحوه حضور «دین، فرهنگ و هویت اسلامی - ایرانی و ارزش‌های اخلاقی» در معماری و در تربیت دانشجو [و تبلور آن آثار معماری او] در «ظرف» این درس (ناظر بر آرمان کشور)، پیشنهاد می‌شود در معرفی مصادیق معماری، از نمونه‌های معماری ایرانی و به خصوص معماری بومی منطقه‌ای استفاده شود. مثلاً از یک بنای تاریخی ارزشمند به عنوان موضوع ترسیم فنی انتخاب شود.

یکی از مواردی که اسلام در آن تاثیر می‌گذارد؛ انتخاب موضوع است. در انتخاب موضوع تمرین‌های درس به‌عنوان نمونه می‌توان تمرین‌هایی در جهت خودشناسی و بعد، خودسازی دانشجو در نظر گرفت؛ یا تمارینی که به بهسازی درون و برون پردازد و حُسن فاعلی دانشجو را نیز رشد دهد. در این راستا می‌توان الگوهایی از افراد موفق و متعهد را به دانشجو معرفی نمود تا با تحقیق درباره ابعاد مختلف شخصیت آنها بتواند خود را به ابعاد مثبت وجودی آنها نزدیک کند. یا به عنوان مثالی دیگر، تحقیقاتی را در باب شناخت معماری اسلامی برای دانشجو در نظر گرفت. در کارگاه‌های دروس مقدمات نگارندگان تمارینی با این موضوعات ارائه شده است.

گرفته در جهان، اُمت واحد به وجود می‌آید. بدین ترتیب انسان به غایت تحوّل می‌رسد؛ بنابراین بر اساس این مدل، تحوّل ابتدا در فرد، سپس در جامعه و در نهایت در جهان رخ خواهد داد. از این رو فرایند تحوّل در سطح اجتماعی می‌تواند به طور نمونه در سطح یک سازمان یا در معنای کلان‌تر در سطح یک جامعه شهری، به طور فراگیر محقق شود. از دیگر سو می‌توان گفت آموزش بر اساس تعالیم اسلامی طراحی نشده است و اهداف عالی آن را - که اهداف نظام اسلامی نیز بر همان اساس ترسیم شده - تعقیب نمی‌کند. تأثیر عمیق آموزه‌های اسلام در آن مشاهده نمی‌شود و تأثیرات سطحی و تفکیک شده از دیگر عرصه‌های آموزش و معماری است. بنابراین ضرورت دارد تا با نگاهی دین‌مدار ۱۲، منسجم، هدف‌محور، و مبتنی بر نیازها و شرایط بومی، نسبت به بازنگری و تدوین مجدد عناصر گوناگون سامانه آموزش معماری اقدام نمود. در این میان، طراحی دوره آموزشی از ارکان مهم و اساسی است. هدف این تغییر آن است که دوره‌ای را طراحی کند که مبتنی بر اندیشه اسلامی باشد؛ متناسب با امکانات و شرایط موجود باشد؛ و دانش‌آموخته آن بتواند به نیازهای واقعی جامعه پاسخ بدهد. با توجه به اینکه فرهنگ دینی ما و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی، حاوی غنی‌ترین مفاهیم تحوّل است؛ اگر بتوان با نگرش اسلامی و بومی آنها را شناخت؛ و بر پایه آن فرایند تحوّل را در سازمان‌های ایرانی مدیریت نمود؛ به دستاوردهای ارزشمندی رهنمون خواهد شد. در یک جمع‌بندی می‌توان گفت برای تاثیر آموزه‌های اسلام در محتوای درس، روش تدریس، موضوعات و تمرین‌های انتخابی می‌توان موارد زیر را در نظر گرفت.

۱. در هدف تدریس بایستی هر دو توان حُسن فعلی و حُسن فاعلی دانشجو را مد نظر قرار داد.

۲. در محتوای دروس برای تاثیر اسلام می‌توان موارد ذیل را بیان نمود:

الف) موضوعات اسلامی، سرفصل‌هایی که با موضوعات دینی مرتبط است؛ و در خلال تمرین یا تحقیق و تدریس، دانشجو با مبانی اسلامی آشنا می‌شود.

ب) نگاه از منظر اسلامی، به موضوعات و مساله‌های معماری،

پی‌نوشت

Humanities .۱

۲. نهادی از زیرمجموعه‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی با عنوان «شورای تحول علوم انسانی و هنر»
۳. این چهار رویکرد در سال ۱۳۸۹ از سوی شورای تحول به وزارت «عتف» ابلاغ شد و وزارت محترم «عتف» نیز به چند دانشگاه مأموریت ارائه طرح بازنگری سرفصل‌ها را محول کرد. نگارنده به‌عنوان نماینده دانشگاه هنر اصفهان مسئولیت «بازنگری و ارائه سرفصل جدید» را برعهده داشت که سال ۱۳۹۰ تحویل وزارت «عتف» گردید.
۴. مأخذ: سایت خبرگزاری فارس، در تاریخ ۲۸ فروردین ۱۳۹۷
۵. با توجه به اینکه در دانشگاه شهید رجایی اکثر دانشجویان از شهرهای مختلف هستند؛ این امر به خوبی امکان‌پذیر است.
۶. مأخذ: سایت وزارت علوم، در تاریخ ۲۷ آذر ۱۳۹۷
۷. برگرفته از عنوان کتابی به همین نام، اثر رنه گنون
۸. برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری
۹. باید توجه شود که در هر درس، یکی از مهم‌ترین وظایف استاد توجه به نقاط قوت و ضعف دانشجو و ارائه دانش درباره این نقاط قوت و ضعف به خود دانشجو نیز ارائه طریق برای رشد هر چه بیشتر قوت‌ها و برطرف نمودن ضعف‌هاست. به بیان دیگر، استاد هر درس باید بخشی از فعالیت خویش را به گسترش شناخت دانشجو از وضعیت قوای خویش در درس مورد نظر اختصاص دهد. پس در هر درس دو دسته دانش به دانشجو منتقل می‌شود؛ دانشی درباره موضوع درس و دانشی درباره قوت و ضعف دانشجو مسیرهای رشد و بهبود آن.
۱۰. منظور از روش تدریس مشخص ساختن استفاده از چند استاد، ارائه شفاهی استاد، استفاده از ابزارهای سمعی بصری، استفاده از رایانه، مشارکت دانشجو در کلاس و... می‌باشد.
۱۱. سایت حوزه و آن نیز برگرفته از مجله معارف آذر ۱۳۸۸، شماره ۷۱: <https://hawzah.net/fa/Magazine/View>؛ ۷۱/۵۲۱۱/۷۱۵۱/۸۶/۸۷۱۸۶
- این یازده بایسته در علوم انسانی از منظر ایشان عبارتند از: «تولید علم و نظریه‌پردازی، دوری از تحجر علمی، شهامت علمی، فرهنگ‌سازی، استفاده از دانش‌های روز با نگاه نقادانه، استفاده از میراث علمی فرهنگی داخلی، توجه ویژه به آموزه‌های قرآنی، اعتماد به پژوهشگران داخلی، توجه به هدف اصلی (مرجعیت علمی [ما در جهان])، حرکت بی‌وقفه و شتابان، ضرورت برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری»
۱۲. در مقابل نگاه «سکولار»

منابع

۱. اعضای کارگروه روانشناسی شورای تحول. ۱۳۹۷. ضرورت بازنگری، راهبردها و راهکارهای تحول در روانشناسی. تحول در علوم انسانی ۱(۱): ۱۳۶-۱۵۰.
۲. بذرافشان مقدم، مجتبی، مریم شوقی، مریم رحمان خواه، و راحیل رحمان خواه. ۱۳۹۴. جایگاه نظارت و راهنمایی تعلیماتی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. پژوهشنامه مبانی تعلیم و تربیت ۵ (۲): ۲۳-۴۳.
۳. ثقفی، محمودرضا. فرهنگ مظفر، و سید محسن موسوی. ۱۳۹۴. بررسی تأثیر روش آموزش مشارکت مستقیم استاد و دانشجو بر فرایند یادگیری در درس مقدمات طراحی معماری ۱. مرمت و معماری ایران ۱ (۱۰):
۴. خامنه‌ای (آیت‌الله)، سید علی. ۱۳۶۳. سخنان رهبر معظم انقلاب در سمینار ائمه جمعه تهران، ۳/۲/۱۳۶۳.
۵. درونه، جعفر، و محمدحسین رضایی. ۱۳۸۹. منشور تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: دبیرخانه اجرایی ستاد تحول بنیادین آموزش و پرورش.
۶. شورای عالی انقلاب فرهنگی. ۱۳۸۶. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. تهران: دبیرخانه شورای عالی.
۷. گروت، لیندا، و دیوید وانگ. ۱۳۹۴. روش‌های تحقیق در معماری. ترجمه‌ی علیرضا عینی‌فر. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۸. گودرزی، اکرم، انسیه زاهدی، و زهرا سادات شاه احمد قاسمی. ۱۳۹۷. فرایند تحول در سازمان‌های آموزشی از دیدگاه اسلام. تحول در علوم انسانی ۱ (۱): ۷۱-۱۰۴.
۹. میرجانی، حمید. ۱۳۹۰. استدلال منطقی به مثابه روش پژوهش. ص ۲۰ (۵۰): ۳۵-۵۰.
۱۰. نقره‌کار، سلمان. ۱۳۸۹. معماری آموزش معماری، بر مبنای اندیشه اسلامی، در جستجوی مدلی برای برنامه آموزش معماری مبتنی بر اندیشه اسلامی و پیشنهادهایی برای ارتقای آموزش معماری در ایران، رساله دکترای معماری، دانشگاه علم و صنعت ایران. به راهنمایی مهندس عبدالحمید نقره‌کار و دکتر فرهنگ مظفر، و مشاوره دکتر حمید ندیمی.

۱۱. نقره کار، سلمان، و سید نعیم اورازانی. ۱۳۹۱. طرح پژوهشی برای مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس، رشته: مهندسی معماری در مقطع کارشناسی. به سفارش دانشگاه هنر اصفهان و دانشگاه شهید رجایی (ره).

References

1. Bazrafshan Moghadam, Mojtaba, Maryam Shoghi, and Rahil Rahmankhah. 2016. The Place of Educational Supervision in the Fundamental Reform Document of Education (FRDE) in the Islamic Republic of Iran. *Foundations of Education* 5 (2): 23- 43.
2. Dorune, Jafar, and Mohammad Hossein Rezaee. 2010. *Charter of Fundamental Transformation of Education*. Tehran: Executive Secretariat of the Fundamental Transformation of Education.
3. Goudarzi, Akram, Ensieh Zahedi, and Zahra Sadat Shah Ahmad Ghasemi. 2018. The Process of Evolution in Educational Organizations from The Point of View of Islam. *Evolution in Humanities 1 (1)*: 71- 104.
4. Groat, Linda, and David Wang. 2015. *Architectural Research Methods*. Translated by Alireza Eynifar. Tehran: University of Tehran Press.
5. Khamenei (Ayatollah), Seyed Ali. 1984. *Remarks of the Supreme Leader of the Revolution at the Seminar of the Friday Imams of Tehran, April 22*.
6. Members of the Transformation Council Psychology Working Group. 2018. The Need to Revise Strategies and Solutions for Evolution in Psychology. *Evolution in Humanities 1 (1)*: 136- 150.
7. Mirjani, Hamid. 2010. Logical Argumentation as A Research Method. *Soffeh* 20 (50): 35- 50.
8. Noghrekar, Salman. 2010. Architecture Architectural Education, based on Islamic thought, looking for a Model for an Architecture Education Program based on Islamic Thought and Suggestions for Promoting Architecture Education in Iran, PhD Thesis in Architecture, Iran University of Science and Technology. Under the Guidance of Abdul Hamid Noghrekar and Farhang Mozaffar, and the Advice Hamid Nadimi.
9. Noghrekar, Salman, and Seyed Naeem Oorazani. 2012. Research Plan for General Program Specifications and Course Topics, Field: Architectural Engineering at the Undergraduate Level. By Order of Isfahan University of Arts and Shahid Rajae University.
10. Saghafi, Mahmoudreza, Farhang Mozaffar, and Seyed Mohsen Moosavi. Investigating the Impact of DCIS Teaching Method (Direct Collaboration of Instructor and Student) on the Learning Process of Architectural Design Basics (Module I). *Maremat and Memari-e Iran 1 (10)*: 79- 90.
11. Supreme Council for Cultural Revolution. 2007. *Document of Fundamental Transformation of Education*. Tehran: Secretariat of the Supreme Council.

Managing Director: vice chancellor for
research-Iran University of Science and Technology

Editor-in-chief: Mohsen Feizi

Administrative Director:

Fatemeh Mehdizadeh Seraj

Administrative assistant:

AmirHosein Yousefi- Zahra Kashanidoust- Fatemeh Zare

Persian literary Editor: Sara Motevalli

English literary Editor: Mohammadreza Atae Hamedani

Editorial Board Members:

Seyyed Gholam Reza Eslami: Associate Professor,
Tehran University

Hasan Bolkhari: Associate Professor, Tehran University

Mostafa Behzadfar: Professor,

Iran University of Science and Technology

Mohammad Reza Pourjafar: Professor,

Tarbiat Modares University

Mahdi Hamzeh Nejad: Assistant Professor,

Iran University of Science and Technology

Esmail Shieh: Professor, Iran University

of Science and Technology

Manoochehr Tabibian: Professor, Tehran University

Mohsen Faizi: Professor, Iran University

of Science and Technology

Hamid Majedi: Associate Professor, Science and

Research Branch, Islamic Azad University

Asghar Mohammad Moradi: Professor, Iran University

of Science and Technology

Gholam Hossein Memariyan: Professor, Iran University

of Science and Technology

Fatemeh Mehdizadeh: Professor, Iran University

of Science and Technology

Mohammad Naghizade: Assistant Professor, Science and

Research Branch, Islamic Azad University

Ali Yaran: Professor, Iran Ministry of Science,

Research and Technology

Design assistant: AmirHosein Yousefi

Reviewers for Volume8, Number28:

Mehdi Khakzand: Associate Professor, Iran University of
Science and Technology

Mehi Saedi : Phd, Iran University of Science and Technology

Ali asadpour: Assistant Professor, Shiraz University of Art

Samaneh Taqdir: Assistant Professor, Iran University of Science
and Technology

Mino Qarabeiglou: Associate Professor, Tabriz University of art

Abdolhamid Noqrehkar: Associate Professor Iran University of
Science and Technology

Mohammad Saleh Shokuhi Bidhendi: Assistant Professor, Iran
University of Science and Technology

- ▣ **An Interdisciplinary Analysis of the Conflicts of Apartment Housing Architecture with the Islamic Lifestyle Based on Islamic Narrative Teachings**
Mohammad Mannan Raeesi

- ▣ **Manifesting the Concept of Water in the Paradise of Quran and Persian Garden**
Azita Balali Oskoyi / Farnaz Nazarzadeh Ansaroudi / Elnaz Nazarzadeh Ansaroudi

- ▣ **Recognizing the Role of Idea and Concept in Understanding and Creation in Architecture Relying on the "Four Causes"**
Nasim Ashrafi / Ghazal Safdarian

- ▣ **Suggest solutions for the effectiveness of "Islamic teachings on architecture courses" Case Study: Architectural Design Basics Courses Based on the four approaches approved by the Transformation Council of the Supreme Council of the Cultural Revolution: (Islamization, localization, efficiency and updating)**
Salman Noghrehkar / Sedighe Moeinmehr

- ▣ **Spatial Measurement and Analysis of Urban Identity in The Districts of Hashtgerd New Town**
Ahmad Khalili / Mostafa Dehghani

- ▣ **Revising in the relationship of social behavior and urban space within Islamic Vision (the concept of ideal user and his territory in original Islamic texts)**
Masoud Nari Ghomi

- ▣ **Fundamental Dimensions of Islamic New Civilization in Compilation of Country Development Documentations with Emphasis on the Territorial Spatial Development Plan**
Alireza Andalib / Akbar Kazemzadeh